

երկրին զԱղուանս ի խորաստան եւ յԱֆղանստան եւ Աֆղանիցս լինել սերունդս Աղուանից, եւ պահել նշանս ինչ զքրիստոնէութեան, եւ վկայել զծաղումն իւրեանց աստի: Քանզի ստուգեցաւ արդ ի նոցին իսկ հնազիր պատմութենէ⁵⁰ քաջ ի բաց հինս լինել Աֆղանից կամ Ափղանաց քան զԼէնկիթիմուր, եւ աղդ օտար հնդկապարսիկ, զոր եւ ի մերոցս վաղ ուրեմն յիշէ Միխայէլ Ասորի⁵¹, եւ զծաղումն նոցա անդասին յաւուրս Սերուբայ նահապետի հանէ. առ որով Կամբիւրոս արքայ Քաղդէացոց՝ «պատերազմեալ ընդ Կալատու ազգին՝ յաղթահարեաց զնոսս, եւ ելին ի լերինս, որ են Աղվանք. ոչ թէ ի Շիրվան եւ միջոցս՝ Աղուանս ասէ, նոցա ասէ, որ ի զնալն յաշխարհն Հնդկաց, նոքա իջանեն ի լեռնէն եւ երթան ի մէջ վաճառականաց. վաճառեն զինչս. նոքա այլ եւս Աղուանք կոչին. եւ խօսք նոցա Պարսկի խօսից նմանի ուրեք ուրեք»:

Այլ զտառապանս եւ զսպառումն բնիկ Աղուանից, յաճախեցին եւ հէնք, եւ մարտք յետին դարուց յերկրին յայնմիկ. որպէս Վրացն ընդ Պարսից, եւ Օսմանեանց ընդ երկուսին եւս. եւ առաւել եւս մերձ ընդ մերձ ասպատակք Լեկաց, յորպէս յամին 1579-80, յորում հէնք եւ սրածութիւն եւ սով եղեւ անդ. ի սկիզբն Ժէ. դարու հարուածք եւ մարտք Շահաբասայ⁵² եւն. իսկ յետ 50 ամաց Բ. Շահաբաս բնակեցոյց ի Կախէթ 1500 տուն թուրք, զորս փշաւք եւ թուրք ընդ սուր հանին: Անուանի է կոտորածովն հենահարութիւն Լեկաց յամին 1721-4. եւ ի կէս ԺԸ. դարու՝ Նատրշահի վարել յերկրէն Աղուանից զՏէմէրճի-Ասլանլը կոչեցեալ տոհմս Թաթարաց ի խորաստան: Եւ յետ այնորիկ մինչեւ ի սկիզբն դարուս եւ այսր եւս՝ բազում անգամ Լեկք ի տազնապի կացուցին զաշխարհն, մինչեւ խաղաղացան ընդ հզօր իշխանութեամբ Ռուսաց:

Յայսքան հարուածոց եւ տեղափոխութեանց՝ դրեաթէ բնաջինջ բարձաւ հին ազգն Աղուանից, զոր երազեաց եւ սովորութիւն առաջնոց եւ օրէնք՝ հայկական լեզուաւ վարելոյ յեկեղեցական պաշտամունս եւ քաղաքական եւս, մանաւանդ յետ վտարելոյ յայս կողմն Կուրայ, ուր ընդ խաչենեցիս եւ Արցախայինս խառնեալ զուգեցան: Բայց տակաւին յեզերս Կուրայ ի վերին կողմանս Ուտիոյ եւ ի բնիկն Աղուանս ի կողմանս Զուլայ, դտանին սերունդք հին Աղուանից եւ Ուտիացոց, որք զնոյն խօսէին եւ խօսին լեզու, եւ Ուտիացիք կոչին մինչեւ ցարդ: Եւ արդ զի այս միայն նշանակ մնայ նոցին, եւ նշանակ մեծ յորոշումն ազգաց, եւ բանասիրաց ցանկալի՝ ի հետաքրնութիւն, աւանդեսցուք եւ զոր առ մեզ սակաւ ինչ ծանօթութիւն ըզլեզուէն:

50. ԿԼԿՏ., էջ 4:

51. ՄԻՔԱՅԷԼ ԱՍՈՐԻ, էջ 18:

52. Պատմութիւն Առաքել Վ. ի Դաւրիթեցւոյ, Գ. տպ., Վաղարշապատ, 1896, էջ 648:

Առաջին որ յայտնագոյն ետ ծանօթս զԱղուանից՝ Ստրաբոն⁵³, աշխարհագիր՝ բարբառս 26 զանազանեալս ասէ լսիլ յաշխարհին Աղուանից, ըստ լեռնորդեայցն սովորութեան՝ անջատս գոլով բնակութեամբ եւ ընտանութեամբ, վասն որոյ եւ այլալեզուս. այլ ըստ քաղաքականին յ12 տոհմս բաժանեալ եւ ընդ միով թագաւորաւ նուաճեալս: Ոչ է անդէպ ընդունել զբազմաւորութիւն լեզուացդ՝ բարբառս ինչ եզրականս կամ գաւառականս իմանալով, մանաւանդ եթէ ըստ Ստրաբոնի⁵⁴ զՍահմանս աշխարհին ձգեսցուք ցեղերս ծովուն Կասպից, եւ անդր քան զԿովկաս. բայց հարկ էր եւ բազմութեանն ճանաչել զարքունական լեզուն, որ է բնիկ լեզու Աղուանից: Եւ լեզուիս հարկ էր ըստ ծագման ազգին ի թորգոմականացն ածանցիլ, այսինքն վրա-կովկասեան լեզուէ (եթէ ներեսցի ինչ կոչել այսպէս զամենայն բարբառս ազանց ի հարաւակողմն Կովկասու բնակելոց), եւ ի հայկականէն, ըստ 4.000 ամաց յառաջ խօսեցելոյն: Բայց եւ ոչ զմիոյ ի սոցանէ քաջորոշ նշանակս ի դէպ էր դտանել ի նմա, իբրեւ ազգի ընդ մէջ Հայոց, եւ Վրաց եւ Սարմատական ազանց անկելոց, եւ բան եւ դործ ընդ նոսին ունողի. եւ ընդ յետնոցս մանաւանդ՝ բռնի կամ յօժարութեամբ խառնելոյ եւ յօգաւորելոյ բազում անգամ. որով հարկ է ընդունել զսարմատական կամ զթուրքական խառնումն յառաջին լեզուն, եւ ըստ գաւառաց գաւառաց փոքր ի շատէ զանազանութիւնս. որք ի սարից Կովկասայ մինչեւ ի լերինս Արցախոյ լսելի լինէին. այլ մերձաւորքն ի սա՝ ըստ սմին եւ հայամերձք, եւ որք ի նա՝ կովկասանմանք: Առ հարստութեամբ Առանշահից, եւ մանաւանդ առ քրիստոնէութեամբ ոչ միայն յարքունի դրան նոցա եւ յեկեղեցական պաշտամունս հայկականաւն սովորակի երեւի նոցա վարեալ լեզուաւ, այլ եւ ամենայն տոհմիկ եւ բարեկիրթ մարդոյ զմերս առնուլ ի կիր: Սա-կայն եւ այնպէս էր հասարակաց լեզու մի Աղուանից, որ յերկուսին եւս կողմանս Կրի լսիւր, ի բունն ասեմ Աղուանս եւ ի Հայ-Աղուանս, այսինքն յՈւտի: Եւ ի սակս այսորիկ պատմիչք մեր, որ աւանդեն զստեղծումն նշանագրացն Աղուանից ի ձեռն Ս. Մեսրոպայ յառաջնում քառորդի Ե. դարու, զանազան անուանս տան լեզուին, կամ թէ զանազան ժողովրդոց եւ տոհմաց զնոյն խօսողաց եւ մի ազգ համարելոց՝ կոչեն անուամբք: Յորս հնագոյն Կորիւն⁵⁵, սոսկապէս Աղուանից լեզու կոչէ զայն. «Յայնմ ժամանակի եկեալ դիպէր նմա այր ուանից լեզու կոչէ զայն. Բենիամեն անուն. եւ նորա հարցեալ եւ քրմմի երէց Աղուան ազգով, Բենիամեն անուն. եւ նորա հարցեալ եւ քրմմի եւս զբարբառոս բանս աղուաներէն լեզուին, առնէր ապա նշանագիրս

53. ՍՏՐԱԲՈՆ, էջ 503:

54. Անդ, էջ 502:

55. ԿՈՐԻՒՆ, Պատմութիւն վարուց եւ մահուան Ս. Մեսրոպայ վարդապետի, Վեներկ, 1894, էջ 28:

Որքան եւ նմանութիւն ի սոսա ընդ հայկականացս երեւիցի, սակայն եւ այնքան խտիր դոյ մեծ եւ աննմանութիւն ընդ որ եւ է դարու հայերէն գրութեան, եւ թէ ըստ կամ ասիցէ ոք գրեալ, անհնար կարծեմ գերից այլադան գրողաց՝ կամայօժար դիւտ հանդիպեալ ի նոյն ձեւ օրինակի, որոց եւ դոյզն զանազանութիւն տարադու՝ առաւել ստուգութեան կարծիս տայ, քան խաբէութեան, զի թէ միոյ կամ ի միոյն օրինակէ վաժարեալ էին այլոքիկ՝ նմանադոյնս արդեօք եւ գրադճեալք էին: Այլ այս շատ լիցի առ ի մէնջ թէ ոչ յօգուտ եւ ի հաստատութիւն բանասիրաց, դոնեա ի դիւտ եւ ի խնդիր ստուգադոյն փաստից: Եւ մեք դարձցուք ի կարեւորագոյն՝ քան զանբան տառս, ի բանաւոր լեզուն ասեմ Աղուան - Ուտեաց:

Զսակաւ ինչ ճաշակ լեզուի զորմէ խնդիրս է՝ առնումք ի համառօտ քերականէն զոր յօրինեալ է հայրապետի ուրումն Ատիխանեան դպրի ի Տաշպուլադ գեղջէ, հրամանաւ տեառն Բաղդասարայ առաջնոյ՝ յետ կաթողիկոսացն կացելոյ Մեղրապօլիդ Աղուանից, որ եւ զհաւասարն դադարեալ շնորհեաց մերոց դիւանաց, յորմէ լեզուանի բանասիրաց մարթ է առնուլ նիւթ բաղդատութեան, իսկ այլոցն փոքր ի շատէ ի վերայ կալ ընութեան լեզուին եւ խոչորութեանն՝ զոր հին պատմիչքս մեր⁶³ նշանակեն Բարբարոս կոչելով, խժական եւ աղխազուր, այլ եւ խեցբեկադոյն եւ կոկորդախօս, եւ ոչ ինչ այլ դիւտելոյ արժանի յաւելուն. բայց ցուցանեն միայն զի յիւրեանց ժամանակաւ լեզուն հասարակաց թարգմանի կարօտիւր յիմացումն հայոց. եւ միայն վասն անուանցն՝ ասէ քերականն Ստեփանոս⁶⁴, յորմէ եւ Մադիստրոս, Աղուանից եւ Սիւնեաց բարդ անուամբք յաճախ վարել, որպէս Վարադ-Տրդատ, Զուան-Խոսրով, զոր եւ յանուանց պայազատաց եւ իշխանաց աշխարհին է ուսանել. թէպէտեւ անուանքն չեն տարք ի Հայոցս եւ ի Պարսից եւ ի Վրաց. իսկ կաթողիկոսացն՝ քրիստոսական ազանց անուանք են եւ ոչ բնիկ Աղուան:

Արդ ըստ ճշգրտաբան եւ ճշգրտալուր Խորենացու⁶⁵ մերոյ՝ արդարեւ կոկորդախօս է լեզուդ, զի շատ եւ թերեւս առաւել քան զայլս՝ լսի ի տառ, եւ ամենայն բացառական հոլովք բառից յեղականն ի խօս յանդին, իսկ ի յոգնականն՝ եւ սեռականն ի դոյ, գործիականն ի դօն, բաղում անգամ ուղղականն ի՞նչ ի խժական՝ եւ բացառականն միշտ ի դօն, հեռի ի հայկականէս, սեմական եւ սկիւթական ազանց շնորհ: Սեռ եւ յօդ եւ սեռորոշ վերջայանք բառից չիք ըստ հայումս եւ ի յաղուանն. այլ եւ ոչ յօդ հոլովանիչ որ ի մերս դտանի. այլ թերեւս

63. ԽՈՐԵՆԱՅԻ, էջ 248:

64. Արուստ Դիմիսեայ Քերականի եւ Հայ Մեկնութիւնի Առիթ. ի լոյս էած եւ ի քննարկ Ն. Ադոնց. Պետրոկրատ, 1915, էջ 205:

65. ԽՈՐԵՆԱՅԻ, էջ 248:

բաղմագոյնք առ նոսա քան առ մեղ դտցին բառք ձայնաւորաւ յանդեալք. իսկ հոլովք բառից առ նոսա հինգ են, կամ թէ չորք, ի բաց առեալ զկոչականն, որ այլ ձայնարկութեամբ գործի յաւելուածով յուղղականն. զօր օրինակ. պեղ, արեղակն, ա՛յ պեղ, ով արեղակն. եւ են հոլովքդ սեռական, բացառական եւ գործիական:

Ուղղականին վերջանիչ յանդ կամ հոլով ի բաղմաւորականն է ուր կամ ուլս մասնիկ. այլոց հոլովից զանազանին ազգք հօլովմանց որպէս ի հայումս, այլ յաւէտ յեղականն. եւ լինին ընդ այսքան յեղանակս այլակերպք: Աստղանիչքդ (*) նշանակեն զհոլովման ձայնաւորաւերջ բառից.

ԵԶԱԿԱՆ

Սեռական	-էյ. -ռն. կամ -նուն*.	-այ կամ նայ. -եխ. -ին.
Գործիական	-էն. կամ -նէն.	-ինէն*
Բացառական	-նախու. -ախօ. կամ -նախօ. ուխօ. -եխօ.	

ՅՈԳՆԱԿԱՆ

-դոյ.	
-դօն կամ -դոն*.	
-դօխօ կամ -դոխօ*.	

Ի մասնական անուանս գործիականն յեղակի այլ ձեւ առնուլ, զդօն կամ խօլ. օրինակ. վիչէ-դօն, եղբարք. պլազար-ունախօլ, կիսաւորք: Դերանուանց եւս հոլովմունք ոչ միայն ընդ այլոց ազգաց խոտորեն ի հասարակ անուանց, այլ եւ յաւելուն հոլովիւք, տրականաւ եւ ներդոյականաւ, առաջնոյն նշանակ դոլով ուչ յեղականն, եւ օչ ի յոգնականն, երկրորդին ուստա եւ դուստա. գործիականքն եւս ի խօլ յանդին. զօր. սա, դա, նա, մենօ, քանօ, շենօ.

	ԵԶԱԿԻ	ՅՈԳՆԱԿԻ
ուղ.	մենօ	մենօր, քանօր, շենօր
սեռ.	մետօխ շետայ (նորա)	մետդոյ
տրա.	մետուչ	մետդոչ
գրծ.	մետխօլան	մետդօխօլ
բգն.	մետխօլ	մետդօխօ
մերգ.	մետուդա	մետդուտա

Բայք յանդին ի փի յաներեւոյթն, զօր. դափի, դանել, կալփի, կարդալ, շանփի, զենուլ, երբեակ ազգք ընծային խոնարհմանց, որք յօրինակացս համառօտիւ իմացին քան բացատրութեամբ.

Ա.

ԱՆԵՐԵՒՈՅԹ	ՆԵՐԳՈՐԾԱԿԱՆ		ԿՐԱՆՈՐԱԿԱՆ
	ԴԱՓԻ	ԳԱՆԵԼ	ԴԱՊԵՍՈՒՆ
Ներկայ	Դապկալ		Դապեցի
Անցեալ	Դապեցի		Դապեցի
Ապառնի	Դապեցիս		Դապեղոյ
ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ			
Ներկայ	ա) Դապլեխայ		Դապեղաղ
	բ) Դապնուլեխայ		Դապեղան
	գ) Դապնեխայ		Դապեքի
Յոգն.	ա) Դապենեթա		Դապեղէն
	բ) Դապնանեխա		Դապեքենան
	գ) Դապղունեխա		Դապեկաղուն
Կատարեալ	Դապղուփի		Դապլեցի
	Դապնուփի		Դապնուցի
	Դապնեփի		Դապնեցի
	Դապենեփի		Դապենեցի
	Դապանան		Դապանեցի
	Դապղունեփի		Դապղունեցի
Անկատար	Դապլեխար		Դապեղաղոյ
	Դապնեխար		Դապնուսոյ
	Դապենեխար		Դապնեսոյ
	Դապենեխայ		Դապանեսոյ
	Դապնանեխայ		Դապնանեսոյ
	Դապղունեխայ		Դապղունեսոյ
Ապառնի	Դապղուգօ		Դապլեղօ
	Դապնոգօ		Դապնուղօ
	Դապնեղօ		Դապնեղօ
	Դապանեղօ		Դապանեղօ
	Դապնանեղօ		Դապնանեղօ
	Դապղունեղօ		Դապնունեղօ
ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ	Դափա՛		Դապեքէ՛
	Մա՛ դափա		Մա՛ դապեքէ
	Դափանուն		Դապեքենան
	Մա՛ դափանուն		Մա՛ դապեքենան
Ապառնի	Կեարակ դապկա		Կեարակ դապեղալ
	» դապկան		» դապեղան
	» դապկանէ		» դապեղանէ
	» դապկէն		» դապեղէն
	» դապկանան		» դապեղանան
	» դապկաղուն		» դապեղաղուն

Բ.

ԱՆԵՐԵՒՈՅԹ	ՆԵՐԳՈՐԾԱԿԱՆ		ԿՐԱՆՈՐԱԿԱՆ
	ԿԱԼՓԻ	ԿԱՐԴԱԼ	ԿԱԼԵՑԻ ԲԱՔԱՆԷ
Ներկայ	Կալփեա		Կալեցի
Անցեալ	Կալեցի		Կալեցի
Ապառնի	Կալփիտղոյ		Կալփիտղոյ
ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ			
Ներկայ	ա) Կալգաղ		Կալեղաղ
	բ) Կալգան		Կալեղան
	գ) Կալփայ		Կալեքէ
Յոգն.	ա) Կալգին		Կալեղէն
	բ) Կալգանան		Կալեքենան
	գ) Կալփաղունփի		Կալգաղոն
Կատարեալ	Կալլուփի		(ըստ Ներգործ.ի)
	Կալլուփի		
	Կալլեփի		
	Կալեանփի		
	Կալնանփի		
	Կալլոնփի		
Անկատար	Կալլեխայ		(ըստ Ներգործ.ի)
	Կալլեխար		
	Կալլեխայ		
	Կալեանեխայ		
	Կալլանան		
	Կալլունեխայ		
Ապառնի	Կալղուգօ		Կալղեղօ
	Կալլոգօ		Կալնուղօ
	Կալլեգօ		Կալնեղօ
	Կալանեղօ		Կալանեղօ
	Կալնանեղօ		Կալնանեղօ
	Կալլունեղօ		Կալլունեղօ
ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ	Կալփա՛		(ըստ Ներգործ.ի)
	Մա՛ կալփա		
	Կալփանան		
	Մա՛ կալփանան		
Ապառնի	Կեարակ կալգալ		(ըստ Ներգործ.ի)
	» կալգան		
	» կալգանէ		
	» կալգեն		
	» կալգանան		
	» կալգաղոն		

Գ.		
Ներգործական		Կրաւորական
ԱՆԵՐԵՒՈՅԹ	ՇԱՄՓԻ	ԶԵՆՈՒԼ
Ներկայ	Շամբալ	Շամեցի
Անցեալ	Շամեցի	Շամեցի
Ապառնի	Շամեցիդոյ	Շամեցիդոյ
ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ		
Ներկայ	ա) Շամբալ	Շամեղաղ
	բ) Շամբան	Շամեղան
	գ) Շամենեխայ	Շամեքէ
Յոգն.	ա) Շամեանեխա	Շամեղէն
	բ) Շամեանեխա	Շամեփենան
	գ) Շամդունեխա	Շամեղաղուն
Կատարեալ	Շամչուփի	Շամչեցի
	Շամնուփի	Շամնուեցի
	Շամենփի	Շամենեցի
	Շամեանփի	Շամեանեցի
	Շամփունան	Շամփենանան
	Շամդունփի	Շամդունեցի
Անկատար	Շամչեխար	Շամչեսայ
	Շամենեխար	Շամենեսայ
	Շամենեխար	Շամենեսայ
	Շամենեխայ	Շամենեսայ
	Շամեանեխայ	Շամեանեսայ
	Շամդունեխա	Շամդունեսայ
Ապառնի	Շամդունդո	Շամդեդո
	Շամնունդո	Շամնունդո
	Շամենդո	Շամենդո
	Շամեանդո	Շամեանդո
	Շամեանդո	Շամեանդո
	Շամդունդո	Շամեդունդո
ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ	Շամփա'	Շամեղան
	Մա' շամփա	
	Շամփանան	Շամեքենան
	Մա' շամփանան	
Ապառնի	Կեարակ շամբալ	Կեարակ շամեղալ
	» շամբան	» շամեղան
	» շամբանէ	» շամեղանէ
	» շամբեն	» շամեղէն
	» շամբանան	» շամեղանան
	» շամբաղուն	» շամեղաղուն

Ի համաձայնութեանց մասանց բանի թուի թէ ածականը յետադաս են դոյականացն եւ անհոյով մնան. նոյնպէս եւ որ ըստ մեզ նախադրութիւնը, ըստ աշխարհաբար լեզուիս՝ յետադաս են յԱղուանն: Մակբայքն նախադասք են: Ձայսչափ ինչ հաւաքեալ ի համառօտէն, կարգեացուք զբառս հանդերձ նմանաձայնիւքն ինչ ըստ այլ լեզուաց հանդիպելովք մեզ, նախադասելով զդասական անուանս թուոց, ոչ ունելով առ ձեռն զպարզ բացարձակսն, որք այնպէս կարեւորք եւ նշանաւորք ճանաչին ի համեմատութիւն լեզուաց, այլ թերեւս նոյնք իցեն սորա բացարձակք եւ դասականք, քանզի միախառնէն:

ՀԱՅ - ԱՂՈՒԱՆ

Առաջին - Պէշ

Բ. - Պա

Գ. - Սիւլ

Դ. - Պիւլ

Ե. - Խօ

Զ. - Ուղք

Է. - Փուղ

Ը. - Մուղ:

Թ. - Վուլ

Ժ. - Վեժ

Աստուած - Պիսաջուղ

Այր (մարդ) - Իչու

Հայր - Պափա (հօր)

Որդի - Այլա

Եղբայր - Վիչի

Բռն - Խուչի

Հօրաքոյր - Ամա

Դուստր - Խինար

Տիֆ - Պուրի

Հակատ - Կոտուիս

Աչք - Փեյ

Յօնք - Նէթ

Ծնօտ - Մանդօ

Ատամն - Ուլուիս

Լեզու - Մուշ

Ձեռն - Գուլ

Ոտն - Թուր

Մատն - Կաշայ

Սիրտ - Ուգ

Եղջիւր - Մուղիւ

Փետուր - Փօսփօսկալ

Տուտն - Օթիլ

Ձու - Խօլա

Հոս - Գոգոթ

Ձագ - Ձիւրիկ

ՀԱՅ - ԱՂՈՒԱՆ

Անուն - Ձի

Զգեստ - Գուրաս

Գլխանոց - Գոյեն

Կօշիկ - Լալաքան

Ձանկապան - Ծենտակ

Գօտի - Գուշտիկ

Յուպ - Կովալ

Տեղի - Կա

Անկիւն - Սայամ

Տուն - Կոջ

Եկեղեցի - Կերկեց

Արտ - Գոգիւն

Այգեստան - Փաքուր

Գիւղ - Այիղ

Լեռն - Պրգօ (Լերիւն)

Ձոր - Գոգնա

Գուր - Գուր

Ջուր - Խե

Ջրաղաց - Ժմոխ

Հուր - Արուիս

Երկաթ - Ձիտոյ

Քար - Ժեն կամ Ժե

Փայտ - Ուշ

Սերմն - Յիլ

Ծառ - Խոտ

Խոտ - օ

Տերեւ - Էջ

Ծաղիկ - Մու

Գարի - Ուտա

Խնձոր - Յեցիկուիս

Թուշ - Ծոււ

Հաց - Թոխոնա

Խմոր - Այիւն

Ալիւր - Խարի

Կոգի - Ծայիւն

ՀԱՅ - ԱՂՈՒԱՆ

Դու - Վի կամ Վա

Սա - Մենոյ

Դա - Քանոյ

Նա - Շենոյ

Այսքան - Մեմա

Այդքան - Քամա

Այնքան - Դեմա

Աստ - Միան

Անդ - Դիանէ

Աստի - Միլան

Այլուր - Ղեյրկանէ

Այժմ - Իսանէ

Այսօր - Ղինէ

Տակաւին - Հալա

Բարեւ - Շելլէ

Մարդկօրէն - Ատամարկենա

Այսպէս - Համեա

Որպէս - Էթար

Ո՞ւր - Ման

Ո՞րքան - Էնդարան

Այո - Աւա

Յիրաւի - Սերի

Ահա - Մեկի, մեկի

Ահաւաղիկ - Փայլա

Ոչ - Թենէ

Մի երբեք - Սաալ

Առաւել - Ապուշ

Եւ - Կա

Այլ եւ - Բուրան

Քան - Կելիւն

Գոնէ - Պիալի

Վասն - Պախտի

Ըստ, իբրեւ - Կենա

ՀԱՅ – ԱՂՈՒԱՆ

Առանց – Նութ
Առաջի – Բէշ
Ի ներքոյ – Թուճեխ
Ի վերայ – Լախոյ
Ընդ – Խօլ
Մերձ – Իշա
Մինչեւ – Ցրիկ
Առանել քան – Խալ
Հեռի – Ախիւ
Գաղտ – Ջապիկ
Ջոկեմ – Ջապիկ
Սերմանեմ – Ցիւլալ
Թօթափեմ – Ցափտալ
Ամամ – Ցիւլալ
Որսամ – Օխալալ
Բառնամ – Աղալ
Մուրամ – Պէսալլուդալ
Հեղում – Պիգալ
Հերձում – Ղզալալ
Լիզում – Լամալ
Լեսում – Խարիպալ
Արգելում – Թէգալարգոյ

ՀԱՅ – ԱՂՈՒԱՆ

Մեղր – Ուճ
Գիմի – Ֆի
Հաշ – Խուկ
Դամակ – Մէ
Թուր – Մերան
Դրգալ – Մալակա
Գաւաթ – Այաղ
Ասեղն – Բեք
Արկղ – Սանտուղ
Արեգակն – Պեղ
Բաղցր – Մուճա
Թամձր – Պօչու
Բարձր – Ալա
Անօր – Պախիփ
Օն, հապա – Ուսենպա
Ամփոփեմ – Կիրպալ
Բժշկեմ – Շիւլալ
Ըմբռնեմ – Պիղալ
Տաշեմ – Քիշկալ
Ծամեմ – Գաճկալ
Սպանանեմ – Պէսպալ
Հնձեմ – Էխպալ

ՀԱՅ – ԱՂՈՒԱՆ

Ագրաւ – Ղաշնա
Ձուկն – Ջալի
Կով – Ջուր
Եզն – Ուս
Կիմն – Պօղդ
Նապաստակ – Ղու
Գայլ – Ուլ (դայլոյ)
Ուղտ – Պուշ
Ձի – Էխ
Շուռ – Խա
Լուսիմ – Նախուսպուղ
Ասող – Ղապուն
Գարուն – Ժողիլ
Տիւ – Ղենախուն
Կէսօր – Պլաշար
Ամ – Ուսէն
Ձիւն – Իժ
Ամպ – Հասոյ
Նոր – Ինի
Բաց ի – Ջոք
Շուրջ – Պիպամէն
Առ – Ջամանակա

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՓՇՐՈՒԱԾ ՔՆԱՐ

(ԵՂԵՐԵՐԳ ԴՈՒՐԵԱՆԻ)

ԱՌԱՋԻՆ ԵՂԱՆԱԿ

ԱՍՏՂԵՐՈՒ ԺՊԻՏԸ

Ի՛նչքան կայտառ եւ երազի պէս ժպտուն
Կը ծաղկէր վարդը դարնան.
Ասողեր հողւոյն մէջ կ'այրէին, սէր անհուն,
Գըթութեան աչքն աննըման:

Կաթնափրփուր ի՛նչ ճերմակով էր օծուած
Ճանապարհն իր արջունի.
Ջոյգ կողերէն դալարիքներ առկախուած
Երջանկութեան էր ուղի:

Սրտին վըրայ առուակն երգով կը հոսէր,
Անոյշ ցօղով յուզումի.
Եւ կ'երկարէր անոր ափին հիւրասէր
Դողդոջուն թեւ շուշանի:

Օր մ'ալ եկան մըռայլ ամպեր
Արտասուադին...
Տրտում աչքեր անձրեւեցին իր հոգին,
Ինկան ասողեր վիհին մէջ,
Ու պատանի քերթողն այրած, վիրաւոր՝
Քալեց ճամբէն փուշերու...
Վէրք մ'ալ էր աչքն արեւու...:

ՏԻՐԱՆՈՅՇ ՏԵՍԻԼՆԵՐ

Տխրանոյշ տեսիլներ անմարմին
Գծուած են աչքերուն դէմ սարսուռ.
Կը վառի սրտին մէջ թախծադին
Ապրելու կարմիր տենչ ու կարօտ:

Ա.– Յանունն Հօր եւ Որդւոյն եւ Հոգւոյն սրբոյ, ամէն:

Ձի Պափայ կա Այլուն կա Էլմոյ իվէլ, Լիկիր:

Բ.– Լաւ է մարդոյ ի սովոյ մեռանել, քան անկանել ի ձեռս անօրինաց:

Շեւէ իշէյ պուստիոյ պիյանէ, կէյին պաֆթանէ քէխ եաղախօտօ:

Գ.– Պարտ է մեզ երկնչել յԱստուծոյ, այլ եւ ահիւ եւ երկիւղիւ կալ յաղօթս:

Կեարաքնէյա դիփսուն Պիխաղօթօ, բուրան դիփսունէն կա տուտուփսունէն ալ
տուին ալ մանտի:

Ֆ

Ջայսքան քաղեալ, մսնաւանդ թէ դադափարեալ, ի յիշելոյ քե-
րականէդ, զստուգութիւն եւ զհաւատարմութիւն ձայնիցն ապաս-
տան առնեմք ի նոյն. շատ համարեալ մեզ այսքան ի սէր ծանօթու-
թեան ազգի հռչակելոյ ի հնումն եւ այժմ անծանօթ եղելոյ, ստերիւր-
եալ ի կարդէ բանիցս՝ առ որ դարձ արասցուք, սուղ ինչ եւ զկրօնից
եւ զքահանապետաց կամ զկաթուղիկոսաց Աղուանից նշանակեալ. որ
մի յինքնազլուիս աթոռոց ծանուցաւ յարեւելս, եւ հնութեամբ եւ
անընդհատ կարգաւ յաջորդաց նշանաւոր: